

GESLOOPT EN INGEPAKT

De kruiswegstatie en het huis op de hoek van de Dender- met de Vredestraat te Geraardsbergen

Jacques DE RO, Marleen DE CEUKELAIRE

Kruiswegstatie

De enig overblijvende kruiswegstatie, ingemetseld in de zijgevel van de woning, die de hoek vormt tussen de Vrede- en de Denderstraat¹ (foto 1), is sedert 9 juni 1994 een beschermd monument. Het is in 1628 geschonken door de familie Prieels in een periode dat Geraardsbergen zich herstelt na moeizame jaren van godsdienststoebelen, pestepidemieën en ontvolking. Minstens drie generaties van de familie Prieels zijn vanaf 1551 als schepen of stadsontvanger betrokken bij het bestuur van de Oudenbergstad. Joannes Prieels, Licentiaat in beide Rechten, als jongste in de rij is schepen in 1627 en in 1631-1632.²

De statie is een arduinen nis op een console geflankeerd door Dorische zuiltjes die een architraaf en een gebroken rondboogfronton schragen. Onder het fronton staat de wellicht recent in cement aangebrachte familieleuze *Virore vigeo*³. In een authentieke tekst gebeiteld in de blauwe hardsteen staat, naast de naam van de schenker en het jaartal: *O vos omnes qui transit per viam. Attendite et vedite si est dolor similis sicut dolor meus* ("O Gij die hier langskomt, overweeg of (uw) lijden gelijk is aan het mijne"). Op de plaats, waar het bas-reliëf sedert onbepaalde tijd is uitgebroken, is in het cement een plant getekend.⁴

De kruiswegstatie is gelegen op de kruising van twee straten, die een onmisbare rol spelen in de vroege stadsontwikkeling. De Denderstraat als belangrijke verkeersas, ligt langsheen de eeuwenoude *schapenbaan*, een zijweg naar Mechelen van de oude heirbaan die loopt van Boulogne-sur-Mer naar Keulen. Daarnaast vinden talrijke pelgrims in de Vredestraat als verbindingsweg naar de Sint-Adriaansabdij een logement in grote in steen opgetrokken woonhuizen.

Sloopverplichting

De jarenlange leegstand van het hoekgebouw heeft er voor gezorgd dat in april jl. grote scheuren in de zijgevel zijn ontstaan met mogelijk instortingsgevaar tot gevolg. Een onmiddellijke sloopverplichting heeft er toe geleid dat de kruiswegstatie stuk voor stuk is gedemonteerd, ingepakt en genummerd (foto's 2 en 3). Hiermee is de statie gered maar niet het hoekhuis, dat beeldbepalend is en nog langs de oude rooilijn

1. Vredestraat 64.

2. A. DE PORTEMONT, *Recherches historiques sur la ville de Grammont, en Flandre*, Gent, 1870, tome second, p. 38-46.

3. Wat betekent: "Al groeiende bloeiende". Deze spreuk zou aangebracht zijn op het huis Prieels op de Markt.

4. A. SCHREVER, *Kruiswegstatie boven de Denderstraat*, in 't *Spuwerke*, 20 december 2004, p. 19; *Kruiswegstatie boven Denderstraat: slot?*, in 't *Spuwerke*, 25 januari 2005, p. 15: op basis van interviews met bejaarden besluit deze auteur dat het bas-reliëf zeker al sinds 1933 niet meer in de nis aanwezig is.

van de sterk hellende straat staat. Het gaat vermoedelijk in oorsprong om een vroeg 17de-eeuws bakstenen diephuis met trapgevel langs de Vredestraat, muurankers en kruisvensters in natuursteen. Volgens het primitief kadasterplan van 1828 omvat het bebouwd perceel twee aaneengesloten woningen: een grote met voorgevel langs de Vredestraat (sectie B nr. 554, 280 m²) en een kleine met voorgevel langs de Denderstraat (sectie B nr. 553, 40 m²). Achter beide huizen bevindt zich een tuin met stal. De oudst bekende eigenaar is rentenier Pieter Jacobus Janssens. In 1857 wordt het hoekhuis bewoond door zijn dochter Anna Maria Carolina Janssens, samen met haar echtgenoot heelmeeester Egide Brootcoorens en hun vijf kinderen.⁵

In de loop van de 19de eeuw wordt de trapgevel door een lijstgevel⁶ vervangen en wordt op de benedenverdieping langs de Vredestraat een houten winkelpui aangebracht, wat wijst op een commerciële functie (foto 4). Vanaf 1899 wordt het huis in de Vredestraat bewoond door slager Frans Nieuwborg, in 1912 door kleermaker Jan Mollaert, in 1930 door kleermaker Leo Pennewaert en in 1952 door pasteibakker Auguste Hellebosch. In 1971 neemt Jozef Schellekens de bakkerij over. Datzelfde jaar ontploft de oude bakoven. Er wordt een nieuwe en zwaardere bakoven op de eerste verdieping geplaatst. Op het gelijkvloers worden betonnen palen aangebracht om de oven, die op de oude plankenvloer berust, te schragen. In 2005 moet Schellekens de bakkerij noodgedwongen stopzetten nadat de ruimte waarin

de bakoven staat wegens brandgevaar wordt afgekeurd. Sindsdien staat het gebouw te verkommeren.⁷

Het interieur

De cementen bekleding met schijnvoegen van de buitenmuren dateert uit de eerste helft van de vorige eeuw. In het sterk verbouwde interieur zijn nog twee ruime kamers te vinden, waarbij de houten plankenvloer telkens gedragen wordt door een gesculpteerde eiken moerbalk met zandstenen consoles en kinderbalken (foto's 5 en 6). Het stucwerk op het plafond en de schouwmantel in een andere kamer is vermoedelijk 18de-eeuws (foto 7). De vloeren op de begane grond in de achterbouw bestaan uit cementtegels van recente datum. De venstergaten bijna op loopniveau langs de buitengevel van de Denderstraat verraden het bestaan van een kelderverdieping maar is wellicht door een van de vroegere eigenaars gedicht⁸. Tegen de achtergevel is een metershoge brede steunbeer aangebracht – wat kan wijzen op vroegere stabiliteits-

problemen - en in een hoek van de uitspringende zijgevel een *empêche-pipi*⁹ (foto's 8 en 9).

5. AKG (Archief Kadaster Gent), Ger, doc. 212, dl. 1, art. 312; F. DE CHOU, *Medische zorgverleners in Geraardsbergen in de 19de eeuw, deel 3*, in *Gerardimontium*, 2006, nr. 206, p. 31.

6. In de loop van de 19de eeuw is het in de meeste Vlaamse steden een modetrend om de oude trapgevels te wijzigen in bepleisterde lijstgevels. Hierbij wordt de dakstructuur anders georiënteerd.

7. Interview met Jozef Schellekens, 27 april 2016.

8. Volgens J. Schellekens zou de kelder verbonden zijn met de aanpalende woning, Vredestraat 62.

9. J. DE RO, "Verbooden te waateren". *Empêche-pipi's in het straatbeeld van Geraardsbergen*, in *Gerardimontium*, nr. 256, 2014, p. 32-35.

Bouwstenen

De blauwe hardsteen van de kruiswegstatie is in het bovenste deel sterk verweerd (foto 10). De horizontale plaat waar de zuiltjes op rusten is van bedenkelijke kwaliteit. Vooral het rechtse zuiltje is vooraan ook verweerd en bedekt door zwarte korsten. De onderbouw bestaat uit een smalle kolom in Belgische blauwe hardsteen en een plaat waarin een tekst is gegraveerd. Deze onderbouw is beter bewaard dan het bovenste deel. Aan beide zijden van de kolom werd een bakstenen deel gebouwd die bepleisterd en geverfd is in de kleur van de hardsteen. Ook onderaan werd hetzelfde toegepast om de helling van de straat te compenseren.

Door de recente schade zijn verschillende bouwstenen van het huis zichtbaar geworden. Zij wijzen op de oude kern van het gebouw. Vermoedelijk gaat het om een hoge plint en een hoekketting. Boven de plint is baksteen zichtbaar. De hoekketting en de plint zijn opgebouwd uit Ieperiaan kalkzandsteen (foto 11). Opmerkelijk zijn wel de grote blokken wat eerder uitzonderlijk is voor dit type steen. Naast de regenpijp zijn blokken van zo'n 30 x 30 cm zichtbaar. De aanwezigheid van grote nummulieten¹⁰ bevestigt de interpretatie (foto 12). Onderaan naast de kruisweg zijn kleinere breukstenen veldsteen zichtbaar. Hoeveel van deze veldstenen in de muur zitten is niet zichtbaar. Het poortje in het aanpalend huis in de Denderstraat heeft een latei van een lange platte Ieperiaan kalkzandsteen. Dit is een gekend gebruik van deze natuursteen. Onder deze steen zijn dunne plaatjes Doornikse kalksteen als stelwig zichtbaar (foto 13).¹¹

Nieuwbouw

De kruiswegstatie moet van het agentschap Onroerend Erfgoed op dezelfde plaats heropgericht worden en in de nieuwbouw geïntegreerd worden¹². De vraag is of het monument tegelijk een grondige restauratie ondergaat. Met deze afbraak van het hoekhuis takelt het historisch bouwkundig erfgoed verder af en verliest de oude stadskern opnieuw een stuk van haar vroegere charme.

Jacques De Ro
Marleen De Ceukelaire
jacques.de.ro@telenet.be
mdeceukelaire@naturalsciences.be

10. *Nummulieten* zijn eencellige foraminiferen waarvan het kalkskelet, dat meestal uit verschillende kamers bestaat, fossiliseert. Deze fossielen zijn kenmerkend voor een bepaalde periode en worden zo als gidsfossiel (herkenningsselement van een bepaalde geologische afzetting) gebruikt.
11. Over het gebruik van natuursteen in de binnenstad van Geraardsbergen, zie: M. DE CEUKELAIRE, *Een stad van steen. Het gebruik van natuursteen in het Geraardsbergse bouwpatrimonium*, in *Gerardimontium*, nr. 261, 2015, p. 3-16.
12. Volgens het onroerenderfgoeddecreet is het verboden een beschermd monument te slopen of te verplaatsen (art. 6.4.7. van het Onroerenderfgoeddecreet (OED) van 12 juli 2013).